

MAIOR C. M. SANDOVICI

DESTINUL VALORILOR

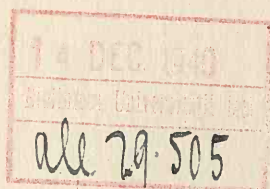
*Există o dramă care n'a fost încă
scrisă — viața valorilor într'un mediu
impropriu.*

VREMEA

1940

MAIOR C. M. SANDOVICI

DESTINUL VALORILOR

*Există o dramă care n'a fost încă
scrisă — viața valorilor într'un mediu
impropriu.*

VREMEA

1940

— Istoria nu cunoaște să fi triumfat
vreo idee pentru care nu s'a suferit in-
deajuns. *)

*) Scriam în 1938 în „Dinamica Valorilor”

Problemele ce se desbat astăzi din cari unii își fac o glorie, au constituit o muncă încordată și perseverență timp de un deceniu întreg, fără șovăire, fără întrerupere și fără ezitare nici în fața celor mai grele amenințări.*]

*) Vezi ultimele mele 10 lucrări și colecția ziarului „Vremea”. Citez aceste lucrări nu pentru a revendica merite ci pentru a mai pune stavilă oportunismului demoralizator.

În afară de aceste lucrări, unele din acele probleme au făcut obiectul și a diferite rapoarte, referate și lucrări confidentiale care au rămas însă fără rezultat pentru instituție.

Fac aci o constatare generală :

N'am putut înțelege de ce în țara noastră oamenii cari s'au ocupat cu anumite probleme, le-au studiat și au prezentat adesea soluțiuni, n'au fost utilizați niciodată pentru rezolvarea acelor probleme.

În schimb toți nepregătiții, oportuniștii, omeni umili ca și compromiși tuturor ideilor au găsit mai totdeauna chemare.

Desigur din aceste motive s'a simțit în vremuri grele nevoia intervențiilor din afară, a compensării acelor lipsuri în spiritualitatea conducerii prin pricepere de împrumut.

ACT DE ACUZARE

Această lucrare vede cu întârziere lumina tiparului. Expusă public în sala Dalles (București) la 14 Ianuarie 1939, adică în mijlocul unor importante evenimente interne, a avut dureroase urmări pentru conferențiar și i-a fost interzisă apariția sub tipar.

Gazetele au fost pe loc cenzurate și cercetările au început chiar dela sfârșitul conferinței. *)

Regimul trecut nu se împăca cu lumina adevărilor.

Cu această ocazie însă am remarcat cu durere multă subrezenie morală.

Camarazi de strânsă colaborare s'au dat grăbiți la o parte iar alții s'au transformat în acuzatori pentru a-și păstra sau chiar îmbunătăți posturile. Unul din ei a fost chiar recompensat.

Nici Asociația Scriitorilor Militari, sub auspiciile căreia avusese loc conferința și a cărei comitet fusese pus la

*) Ordinul M. A. N. Cabinet cu No. 10276/939.

...având în vedere cuprinsul lucrării, 'vi se face cunoscut că vi se interzice tipărirea și răspândirea ei în public...

Ordinul M. A. N. Insp. justiției militare No. 136/939 :

...deoarece în ziua de 19 Ian. 1939 v'ați abătut dela dispozițiunile în vigoare și tradițiile ostășești...

Și alte ordine și măsuri de acest fel...

curent anticipat cu cuprinsul, angajându-și astfel răspunderea, nu a avut totuși o atitudine cavaleriească. *)

Era deci fatal ca pe o astfel de structură morală Statul nostru să nu-și poată clădi un viitor strălucit.

Au fost desigur și destule elemente de caracter.

Acestea însă făceau parte din cohorta elementelor neutilizate. Din ungherul lor mi-au trimis totdeauna prețioase încurajări.

A trecut de atunci atâta vreme. Surprizele politice și militare au venit peste noi ca torențele scăpate din zăgazuri.

Nu este momentul unui istoric al dramei ce am trăit, totuși trebuie să se știe din vreme că vinovații nu au nici un fel de circumstanțe atenuante.

Toate evenimentele au fost prevăzute de mai înainte de numeroși oameni politici și militari.

Eu însumi, din modestul meu loc, am sezizat Comandamentele Superioare prin raport scris punându-le înaintea, încă de acum 4 ani, problemul de războiu ce l-am trăit în 1940. **)

Acest problem de strategie românească perfect încadrat în evenimentele militare europene nu a fost luat atunci în considerare. Lumina obositoare a recepțiilor de tot felul ca și căldura ospetelor și discursurilor cu gesturi largi nu permiteau o aprofundare a problemelor.

Deaceia când inamicul ne-a chemat în scenă, noi ne-am arătat complet surprinși și am recurs la soluția cea mai simplă, căci simpliste ne fusese doar și preocupările de până acum.

Când a capitulat Cehoslovacia scriam între altele sub

*) Prin președintele ei, s'a prezentat imediat d-lui ministru al Apărării Naționale, dând declarație că se desolidarizează de conferențiar, fapt ce a uimit și pe d. ministru.

Activitatea acestei Asociații se va cunoaște odată cu apariția lucrării mele „Studii Critice, vol. III”. aflat sub tipar.

**) Maior Sandovici C.: „Incotro?” și „Turtucaia”.

Iată unul din aeele rapoarte rămase fără rezultat :

titlul „ARMATE DE PACE” că una din metodele de luptă a inamicilor noștri este și aceea de a susține în statul advers ascensiunea elementelor slabe și înlăturarea sistematică a elementelor de caracter căci „UN PAMANT SLAB APARAT ESTE MAI UȘOR DE CUCERIT”. După a-

La 5 Ianuarie 1934 am depus o lucrare intitulată „Întoarcere către trecut” și alta „Încotro?”, (Problema politico-strategică de actualitate).

Le-am depus cu înfrigurarea că mai marii noștri se interesează de aproape de ceiace gândesc generațiile cari le urmează și am așteptat rezultatul cu grija ce revine, din credința că vremea, ca cel mai mare dușman al nostru nu ne așteaptă niciodată.

A trecut de atunci un an.

Nici până astăzi nu cunosc rezultatul, care pentru mine este totdeauna un sfat sau prilej de nouă orientare.

Așteptând mereu — *înaintez totdeauna singur*, deaceia rog respectuos ca aceste rânduri să nu fie luate în nume de rân și dându-li-se justa lor interpretare, rezultatul să fie numai în interesul instituției, care este și pentru mine singura preocupare.

Iată și un răspuns:

No. 2791 din I. II. 1937.

La raportul Dv., vă mulțumim pentru lucrările trimise. În ceiace privește „Problema de război european”, chestiunea depășind cadrul programelor, nu poate intra în preocupările noastre.

Vi se înapoiază lucrarea cu 2 schițe.

Se vede că-i sortit acestui popor să nu urmeze drumurile luminoase indicate de propriile lui elemente, în schimb să se supună tuturor sugestiilor (ca să nu le spunem altfel) venite din afară sau dela străini suprapuși comandamentelor și șefilor de instituții. (Finanțele în 1929, comandamentele în 1877 și 1916).

Mediocritatea cocoțată este strâns solidară și deaceia ea are uneori capacitate de rezistență superioară puterii ofensive a elementelor valoroase care stau adesea ca piscurile de munte depărtate unele de altele.

În plus cele dintâi, lipsite de conștiința răspunderilor sunt gata totdeauna a recurge la toate compromisurile pentru a-și menține pozițiile ocupate.

De aceea scriam prin 1938—1939, „Țara unde nu gândește nimeni”, „Popor de sclavi sau degenerescență filială”, Țara incapătăței nesancționată și altele...

ceastă pregătire politico-socială operațiunea militară are caracterul unei „CULEGERI DE FRUCTE COAPTE” spunea un profesor dela Academia Militară Sovietică. *)

Adevărul a fost întărit de evenimente și în Țara noastră în timp ce sgomotul a numeroase ascensiuni surprinzătoare întrețineau o atmosferă greoaie, elementele bune duceau o viață dramatică.

Mediocritatea totdeauna solidară a făcut zid în fața acestor elemente, cocoțându-se fără jenă în locul lor.

Prăbușirea ei însă a fost groaznică și este dureros de rușinos cum au putut-o suporta, căci nu s'a auzit de nicăeri nici un foc de pușcă.

„Armatele de pace” și-au trecut astfel proba cea mai tristă a destinului lor. Asupritoare și sfidătoare față de elementele dezarmate, apăsătoare asupra poporului prin greutatea cheltuielilor inutile, încărcate de onoruri obținute cine știe cum și lustruite de strălucirea decorațiilor și uniformelor de toate culorile, trec la războiu umilite pragul tuturor capitulărilor. Ele se complac în compromisiuri demoralizatoare.

Aceasta era definiția ce dădusem acelor armate.

Astăzi mă întreb cu îngrijorare unde vor mai fi trăind oare eroii lui Racine, care desigur ar fi găsit o altă eșire din haosul acestei morale ofensate.

O nouă Turtucaie s'a deschis sub ochi roștri, mai cândă poate ca acea din 1916, căci în ea a încăput deodată întreg prestigiul unui neam. **)

Ne-am simțit slăbiciunea în ultima clipă. Era prea târziu.

Acum este timpul să fie puși la treabă oameni de va-

*) Maior Sandovici C. „Dinamica vârlorilor“, 1937.

**) „Turtucaia, simbol național al păcatelor noastre, să pătrunzi cu ecoul tău dureros și umilitor tot mai adânc în preocupările vieții noastre sociale și individuale, căci acolo din mormintele fără cruci și de sub valul călător răsar în noapte tot mai întunecate umbrele mustrării și pentru ca să nu uităm că oamenii dela Turtucaia, au încă urmași. (Maior Sandovici C., „Turtucaia social-militară“, 1928-1938.

loare, căci ori câte capitulări vom face nu vom putea scăpa de războiu. Dreptul de a trăi se cucerește.

Sistemul fanariotic al recrutării elementelor din căsuța noastră după sentimente sau devotamente să înceteze *1

Să ne deschidem orizonturi largi pentru a putea cuprinde dela înălțimea funcțiunii noastre pe toți cei ce muncesc cu pricepere și entuziasm.

Prea lucrăm numai în camere închise unde ni se pare că suntem adăpostiți de răspunderi, și cu orizontul limitat de problemele restrânse a razei vizuale a câtorva elemente ce ne obosesc adesea cu atențiunile lor. **)

Din aceste motive în Instituții ca și în Comandamente la orice schimbări ce se produc vezi răsărind aceleași figuri care se înlocuiesc unele pe altele ca într'un teatru de păpuși.

Acest fapt întreține aceiași învechită mentalitate ***) și aceiași atmosferă în care nici un curent de aeresire nu se simte, în timp ce adevăratele energii sunt risipite la răspântii în atribuțiuni mărunte.

Din locul de răspundere ce ocupăm, ochiul nostru nu le distinge, nefiind obișnuit cu culorile naturale.

Este timpul să se facă dreptate și adevăratelor valori.

*) „Devotamentul prostului nu-i de nici o utilitate“. („Determinarea valorilor“. Maior Sandovici C., 1933).

**) La Ministerele noastre este acest obicei. Au fost miniștri care și-au început activitatea dând dispoziții severe de închidere a porților, ca și cum ar fi voit să acopere anumite lipsuri cu misterul ușilor închise. Deschideți porțile largi să se vadă ce lucrări înăuntru. Instituția este în serviciul publicului, nu publicul în serviciul instituției.

Dacă puteți închideți hota rele țarei să nu intre vrăjmașii, nu porțile ministerelor, contra propriilor noastre elemente.

Aglomerarea lucrărilor în unele instituții nu se datorește atât multiplicării problemelor cât randamentului slab al elementelor întrebuințate.

***) Scriam aceste rânduri când un fost comandant străjer se prezintă la mine cerând să-i dau un reprezentant al Poliției locale, să împartă cu plată o gazetă ocazională în care preamărea pe M. S. Regele Mihai I, și d. General Antonescu, abia veniți la putere. Se învățase omul cu sistemul vechi.

DESTINUL VALORILOR

Atmosfera unei conferințe este ea însăși un problem de destin.

Astfel acum un veac, la conferința de deschidere a cursului său dela Universitatea din Berlin, Schopenhauer constată că sala nu era tocmai plină de auditori.

Intrebat de un prieten care să fie cauza, el răspunde că întâmplarea a făcut ca în același timp să-și deschidă cursul și Hegel, care fiind un profesor mai vechiu, a atras majoritatea studenților și apoi adăogă mângâietor pesimistul filozof: „Adevărul fiind etern, difuzarea lui poate să mai aștepte“.

După cum vedeți am venit pregătit sufletește pentru a înfrunta riscul oricărei eventualități în raporturile dintre conferențiar și auditori și cunosc chiar răspunsul lui Carlyle dela sfârșitul conferinței sale ca rector al universității din Edinburg : „N'ați observat că publicul era împietrit de emoție, de aceia nu m'a aplaudat“.

I. ORIGINEA PROBLEMEI

Problema destinului a pătruns iarăși în preocupările active ale omenirii. Resemnarea ce o adusese religia creștină nu mai mulțumește pe om. Pe câmpul de bătălie ca și în frământările sociale, el a văzut pe propovăduitorii lui Christos

trecând cu ușurință dintr'o tabără în alta și invocând pe Dumnezeu pe planuri catastrofal opuse.

Unde este deci adevărul? Va fi întrebarea care va încolți curând în sufletul omenesc, în timp ce dintr'o parte sau alta solicitările vor fi tot mai atrăgătoare, propovăduitorii tot mai zgomotoși.

Un filozof din antichitate, întrebat odată care este binele și care este răul, a răspuns zâmbind pentru a arăta relativitatea criteriilor de determinare.

Răul este atunci când altul râvnește la nevasta mea, și Binele este atunci când eu râvnesc la nevasta altuia. Ceea ce în materie socială s'ar putea traduce prin aceea că Binele este atunci când eu râvnesc la poziția socială a cuiva și Răul este atunci când altul râvnește să-mi ocupe locul meu favorabil în structura socială a Statului.

Asemenea cercetări filosofice vor fi dezorientat, desigur și mai mult pe omul doritor d lumină, de aceea lupta în rezolvarea problemelor de destin este foarte vie și amănunțată de o potrivă pe luptătorii din toate taberele căci este o lege a fi-rei care ne spune că în rumegușul lemnului găsești adesea și dinții ferăstrăului.

Arena în care se petrece această dramă a destinului are ea însăși un aspect tragic. Treptele ei nu sunt tocmai curate, iar orizonturile îi sunt închise de gestul uniform al crucilor de lemn ce străjuiesc uitatele morminte ale eroilor din războiu.

Nu se putea deci ca într'un spațiu astfel încadrat să lipsească cu desăvârșire atmosfera problemelor desbătute pe fronturile de bătălie.

Acolo omul era privit doar ca cifră aritmetică care putea trece prin cele 4 operațiuni elementare dintr'o clipă într'alta.

Cei însă care au reușit să scape din aceea împărăție a morții s'au încărcat de o mentalitate nouă cu probleme variate dintre care primul șir îl formau problemele destinului.

Ca observatori pasionați ai evenimentelor ei și-au putut da seama că destinul omenesc putea fi influențat prin o depărtare mai mare de zona periculoasă a traiectoriilor și de o adaptare comodă în confortul vieții din spatele frontului.

Pe de altă parte au putut remarca că jertfa sângeroasă a frontului de luptă nu a fost echitabil distribuită generațiilor.

— Că teoreticienii războiului n'au ilustrat cu fapta credința lor,

— Că la posturile de comandă nu erau peste tot elemente pregătite care să poată stăpâni evenimentele.

Și în fine că după războiu în urma atâtor jertfe ei, sperau să trăiască într-o lume purificată, ducând o viață materială și morală mult îmbunătățită.

— „În acest moment mie mi se pare că visez, va spune un camarad la demobilizare. În calea și în fața mea se deschide o poartă nouă, ferecată în aur ca în povești și din acest purgatoriu, din acest foc curățitor al războiului, pășesc cu încredere în mijlocul societății purificate, într-o lume ce se va arăta pătrunsă de mai multă dreptate, cinste și moralitate, într-o lume nouă, într-o lume ideală”.

Aceste speranțe ca și aceste elemente ale unui proces de judecată a creiat în sufletul luptătorului acea mentalitate deosebită care a scăpat cu desăvârșire puterei de percepțiune a celor din spatele frontului și a conducătorilor în general.

Din această cauză la întoarcerea de pe front se vor forma două lumi catastrofal diferențiate nu atât prin vârstă cât mai ales prin cuprinsul lor sufletesc diferit, căci luptătorii din linia I-a căpătase acolo și o educație deosebită. Pe front în fața glonțului hotărârile se cereau repezi, viața demnă, atitudinile cavaleresti și eroice.

Nu încăpeau acolo soluțiuni de mijloc nici măsuri de compromis sau menajament. Destinul era neîndurător așa cum ni-l prezintă antichitatea. Așa s'a format în sufletul lor un simț de demnitate și dreptate rămas necunoscut încă celorlalți. Era fructul educației de pe front prin suferință și jertfă.

Dincoace, o altă lume căreia nu i se putea suprapune filozofia frontului de luptă. Destinul ei era milostiv.

Codașii frontului se cocoțase în ierarhie. Ei nu avuseseră răni care să-i ție prin spitale sau să-i facă improprii serviciului la stat și printr-o manevră simplă cu vechi metode cu-

noscute s'au așezat în posturile de răspundere. O statistică aproximativă ne arată că între elementele de conducere de după războiu, în toate ramurile de activitate, luptătorul adevărat s'a găsit totdeauna în minoritate, dacă nu cu desăvârșire înlăturat.

Astfel morala zonei interioare care predomina la sfârșitul războiului va fi de aci înainte hotărâtoare de destin contrariind grav mentalitatea și speranțele luptătorului.

Aceasta este cauza conflictului dintre generații și origina nouilor discuțiuni filozofice în problema destinului.

Întorși la vetre, amărăciunea acestor elemente a fost împărtășită peste tot, astfel că și copiii de după războiu au luat cunoștință de această tragedie a luptătorului, de ofensa mutilaților, de nesocotirea drepturilor orfanilor și văduvelor de războiu.

În jurul lor rândurile se vor strânge și vor crește mereu cu fiecare naștere nouă, iar în țările unde a fost bine utilizat și condus, tineretul a reușit să întroneze morala războiului pe treptele de răspundere ale Statului.

Acest proces social atât de grav ar fi putut fi înlăturat printr'o chibzuită conducere care să fi chemat la o justă colaborare și tineretul de care se servise pe câmpul de luptă ca element de jertfă.

În loc însă de a împlini acest deziderat impus de noua structură a statelor, conducătorii cu înăturat tineretul ca nepregătit și au completat locurile cu pensionarii carierelor sfârșite sau cu înlăturării rândurilor dubioase care și manifestau sgomotos partidelor devotamentul lor fariseic.

Astfel profeții celor mai drepte revendicări, spunea Machiavel, vor trebui să sufere încă multă vreme loviturile destinului, atât timp cât cererile lor nu vor avea la bază decât adevărul și dreptatea *).

*) Cuvinte profetice, deabea la 6 Sept. 1940. tineretul va isbuti în dreptele lui revendicări.

II. FILOZOFIA DESTINULUI

Ingrădită în domeniul realităților problema destinului va începe să se desvolte pe teren ideologic.

Vechile Hrisoave încep să fie cercetate.

Misticismul câmpului de luptă își rezema filozofia destinului de vechile credințe, în timp ce oportunismul cum am putea numi concepția vieții din spatele frontului, își sprijinea filozofia, sau mai bine zis lipsa de filozofie pe un materialism feroce și pe o etică dacă se poate spune așa, a instinctelor primare. De aceia nu puțini au fost aceia care în loc să se pregătească să moară pe pământul românesc au fugit peste hotare în stepele Rusiei sau în confortul apusean pentru a-și salva măruntele lor ființe ca după război să le poată înfrupta din belșugul victoriei.

În școlile filozofice ale trecutelor veacuri, cercetările științei s'au oprit mai îndelung asupra vieții din afară. Natura era obiectul cercetărilor. Filozofia lui Socrate cu chemarea pe drumurile psihologiei n'a avut suficient răsunset de orientare. Omul vroia să trăiască și pentru aceasta nu era suficientă o contemplare lăuntrică, el trebuia să cucerească natura și să-și apropie forțele ei supunându-le sau supunându-se lor.

De aceia vom găsi zeificate elementele naturei care depășeau puterile de stăpânire ale omului.

În îndepărtatele timpuri ale brahmanismului indian, elefantul este privit ca zeu, în Egipt, crocodilul, în Europa pe alocuri ursul sau vulturul. Emblemele de astăzi ale diferitelor state confirmă vechile lor credințe.

Privind cu spaimă acești zei, contra cărora brațele dezarmate nu aveau nici un efect, omul primitiv își atribuia lor destinul.

Această frică primară va intra în oasele omului și nu va mai putea fi scoasă niciodată. Cultura, educația și civilizația o vor atenua pe ici pe colea, în general însă ea se va ma-

nifesta tiranic în toate acțiunile sociale făcând din om adesea o biată ființă fără convingeri și fără atitudini *).

Mai târziu vom intra în epoca DESTINULUI MITOLOGIC acel al voinței nestrămutate a zeilor care hotărăsc pasul soartei omenești.

Din aceeași concepție se va naște tragedia antică neîntrecută prin frumusețea și ținuta ei, și în care pe întunericul celor mai naive superstiții se va broda cu măiestrie ideea de infinit și cele mai delicate nuanțe ale sensibilității umane.

În epoca DESTINULUI FILOZOFIC, Heriode, poetul grec al Theogoniei susține că destinul este fiul întunericului și legea care rezultă în mod fatal din angrenajul rosturilor tuturor lucrurilor.

Pytagora credea în existența unui suflet superior orientator al mișcărilor, în care se împletește viața ființelor trecătoare cu resturile materiei eterne, de aceea el numește destinul *rațiunea lucrurilor*, în timp ce Plutarh spunea că destinul este fiul și cuvântul providenței care caută să armonizeze nevoile vieții cu rațiunea de a fi a lucrurilor.

Filozofia modernă nu adaugă în problema destinului noțiuni radical deosebite de filozofie antică. Astfel:

1. Filozoful german Herder care trăiește către sfârșitul veacului al XVIII-lea susținea că destinul este opera elementelor exterioare și numai o infimă contribuție a providenței și rațiunii.

2. Italianul Vico de la Neapole este de părere contrarie, anume că destinul omenească este produsul ideilor mari și omul are deplină libertate să-și deschidă singur drumurile.

3. *Fatalismul* pretinde că este singurul sistem filozofic care explică totul fără să fie în conflict nici cu știința nici cu rațiunea.

„Toate lucrurile și ființele au destinul lor bine definit în Univers, de la astrele imense până la pietrele mărunte și până la nisipul mărilor care se rostogolește pe plajele noastre prin mișcarea eternă a valurilor”, va spune Comte în filozofia lui.

*) Aluzii la atitudinea pasivă a poporului nostru față de măsurile de constrângere politică.

Francois Dima reînvie filozofia lui Pytagora atribuind mișcării creația destinului. „Totul curge spusesese doar și Heraclit. La origina tuturor lucrurilor găsim o forță, după cum la origina ori cărei forțe găsim o idee.

Și în fine o altă părere o găsim în lucrarea de curând apărută a profesorului ungar Iuliu Korniș dela Universitatea din Budapesta.

Profesorul crede ca și Pytagora, într-o conducere superioară a destinului — dacă Napoleon ar fi fost ucis la asediul Toulousului, spune profesorul, destinul social al Franței ar fi rămas același. S'ar fi găsit desigur de îndată un altul care să-i ea locul, căci natura își are rezervele ei, iar individul nu-i decât un instrument al marelor prefaceri. O completare și împlinire organică socială are aceleași aspecte și urmează acelorași legi ca și o completare celulară în organismul fizic *)

Urmează apoi evoluționismul lui Bergson, misticismul lui Berdiaeff, naturalismul lui Carell și alte teorii moderne toate strâns legate între ele care recunosc în cele din urmă o parte din mister și de conducere superioară în problemele destinului uman.

Peste aceste cercetări ale rațiunii s'au suprapus apoi tainele credinței creștine.

DESTINUL TEOLOGIC al credinței va aduce însă o schimbare a structurii sufletești. Destinul poate fi rău sau bun după voința lui Dumnezeu, dar această voință se aplică cu dreptate pedepsind pe cei răi și ajutând pe cei buni, de unde rezultă că omul poate să-și croiască o soartă mai bună prin îndeplinirea legilor morale ale eticei creștine.

Această concepție filozofică creștină are rădăcini adânci în filozofia antică Indo-Europeană.

Iată cum a grăit Zaratuștra :

— Scoală tu, caută-ți gloria, învinge pe inamicii tăi și întinde-ți hotarele. Eu îți asigur pierderea lor. tu fii doar un instrument“.

Și Iudaismul vechiu are această filozofie pe care o în-

*) Aluzie profetică la moartea Căpitanului și refacerea Gârzei de fer.

tălmim în promisiunea făcută de Dumnezeu lui Abraham pentru sacrificiile sale :

„Voiu umple pământul cu numele tău și progenitura ta va fi mai numeroasă decât stelele cerului și decât nisipul mării”.

Rezumând concepția filozofică asupra destinului desprindem două sisteme de gândire :

1. Acel al armoniei prestabile și al cauzelor eventuale în care destinul omului este în mâna unor forțe superioare.

2. Acel al libertății individuale în care destinul este opera voinței omului și rezultă din lupta sa cu elementele naturii sau ale grupărilor sociale.

Contopind aceste două concluziuni ale gândirii filozofice am putea scoate o a treia idee.

După cum materia, datorită proprietăților ei fizice, pusă în condițiuni anumite, este sortită unor rezultate bine definite, tot așa și omul *) conform înzestrării sale naturale și a pregătirii sale tehnice pus în condițiuni de anumit mediu va avea o soartă determinată de procesul de realități dintre aceste elemente. Ceiace numim liber arbitru în materie de destin nu ar fi deci altceva decât intensitatea mai mare sau mai mică a coeficientului uman, care tinde să schimbe echilibrul de forțe în acel proces de relațiuni.

Deci o forță superioară ar interveni aci numai pentru dotarea elementului uman cu anumite calități fizice și sufletești, care dezvoltate prin cultură și educație ar constitui personalitatea omului și deci singura cheazășie de destin.

Este drept însă că acest proces de relațiuni mai suferă și o serie de influențe din afară.

Astfel depărtarea soarelui de emisfera noastră prilejuiește căderea frunzelor și o stare sufletească melancolică în care se împletesc regretele cu amintirile într'un șirag colorat de suspine.

Anumite radiațiuni ale astrelor, ca de exemplu razele Millikan provoacă variate turburări patologice, atacând

*) În chimia social-militară ca și în cea organică, spune-mi ce elemente întrebuințezi ca să-ți spun dinainte ce rezultate vei obține. (Maior C. Sandovici, „Incotro”, 1940 Ed. II.)

structura atomică a organismului și periclitând echilibrul intern.

Cazul a fost experimentat în 1937 la Paris. Poate așa se explică unele transformări ale oamenilor. Din oameni cum se cade, îndată ce fac ascensiuni sportive, politice sau sociale și se apropie astfel de acele raze, se transformă subit și simți deodată din actele lor că nu mai sunt, aceiași oameni.

Din aceste motive cred că oamenii preocupați de aceste ascensiuni, ar trebui cercetați mai întâiu din punctul de vedere al raporturilor lor cu influențele exercitate de razele Millikan. Știința astro-umană ar căpăta astfel un rost social *)

În procesele fizice și chimice influențele sunt foarte importante.

Domnul doctor Câmpeanu a susținut de curând dela această tribună că microbii sunt hotărâtori de destin social.

Durata epocii lui Pericle a fost scurtată de o epidemie de ciumă, care a distrus aproape 3 sferturi din populația Ateinei. Tot microbii au distrus pe Alexandru cel Mare, pe Mareșalul Lautrec care asediașe Neapole, pe Lenin și pe alții .

Vă închipiți ce admirabilă operă socială ar putea face microbii aceștia, în unele cazuri, dacă ar lucra și cu puțină inteligență **).

Mai sunt apoi numeroase influențe ale mediului geografic, geologic, social și politic — internațional. care pot amplifica sau tempera anumite predispozițiuni naturale ale individului și popoarelor.

Cu o astfel de concepție asupra destinului, desigur că popoarele pot găsi posibilități de îndreptare pe drumul adevăratului lor destin, cu o condiție însă ca acest coeficient uman de rezistență și de luptă în citatul proces de relațiuni să fie de maximă intensitate. Acest deziderat nu poate fi însă înfrunit, decât de elementele umane cele mai bine in-

*) Aluzie la regimul politic de atunci.

**) Idem a produs mare ilaritate și aplauze.

zestrate. Aci se pune deci problema valorilor și aci începe destinul lor.

III. PROCESUL DE PRIMENIRE A ELEMENTELOR

Intr'o lucrare apărută acum vreo 4 ani, despre DETERMINAREA VALORILOR ca și în conferința ce am ținut aci anul trecut despre DINAMICA VALORILOR precum și cu alte numeroase prilejuri în presă sau lucrări publicate am susținut cu tărie că toate dezastrele suferite de popoare se datoresc în majoritatea cazurilor faptului că în acele epoci conducerea politică și militară nu s'a găsit în mâna unor conducători corespunzători *).

Popoarele au trecut pragul diferitelor vremi având la conducere elemente cu veche concepție care nu au putut sesiza procesul de evoluție al destinului.

Păreră aceasta nu este izolată :

„Oameni mici la suflet“, va spune un autor german, pe umerii cărora întâmplarea a așezat responsabilitatea de a conduce instituții, au voit o întoarcere îndărăt încercând să oprească evoluția istorică, pretinzând că prin aceasta lumea va fi salvată.

Asemenea Harold Laski, profesor la Universitatea din Londra ca și profesorul Mosca dela Roma ca și filosoful rus Berdiaef sunt de aceeași părere și susțin de mult că popoarele trebuie să-și schimbe din când în când pe cei chemați să guverneze ca o verificare a raporturilor lor morale față de evoluția istorică a națiilor.

Când acest deziderat nu este împlinit printr'o primenire normală a elementelor, sever selecționate din isvorul nescăpat al nației, forțe din afară sunt atrase în problemele interne, ca descălicările de țară, invaziile, revoluțiile, etc.

I. — Invaziile militare suprapun peste popoare o clasă nouă de conducere. Noi am suferit în cursul veacurilor astfel de influențe între care cea mai favorabilă a fost influența slavă care nu a înlăturat pe urmașii vechilor legiunari romani și nici nu s'a suprapus ci s'a contopit pe aceeași treaptă de colaborare într'o conducere armonioasă.

*) Cuvinte profetice mult aplaudate atunci.

Invazia turcească însă a suprapus peste noi o clasă de conducători cu totul străină de mentalitatea și structura națională a poporului, pașalele aduse din pustiurile Asiei și fanarioții aduși din Bizanț.

Unii aveau să ne înfrângă spiritul de demnitate; iar alții aveau să ne pervertească caracterele. Veacurile de supușenie sub acel regim căutau să șteargă atitudinile de demnitate cetățenească ale epocilor noastre de glorie și să facă din noi un popor de sclavi cu voința înfrântă cu spiritul de bărbăție anihilat cu orizontul gândirii limitat. Slugi plecate unei conduceri de care ne depărtau aspirațiile cele mai elementare ale nației și demnitatea cea mai umilă a creaturii umane, (căci aveam atunci o elită coborâtore din aventuri ori așezată peste un popor coborâtor din cuceritori. turei umane, căci aveam atunci o elită coborâtore din aventurieri așezată peste un popor coborâtor din cuceritori *).

Aceste prelungite stări de lucruri vor prilejui profesorilor unguri cele mai neîntemeiate ofense și interpretarea eronată a colonizării romane prin tot ce a avut Roma mai umil pe întinsele cōtropite țări. Noi am dovedit însă pe câmpul de luptă netemeinicia afirmațiunilor lor și când nevoia o va impune vom face din nou dovada certificatelor noastre.

II. — Un alt prilej de transformare l'au constituit revoluțiile care greșit au fost atribuite straturilor sociale adânci. Ele au pornit totdeauna dela suprafață.

Abuzul autorității a fost prima cauză, deaceia primul atac a fost îndreptat contra ei, scontându-se adesea sânge-ro toate polițele celor mai vechi suferințe.

Sângele unei generații trebuie să compenseze nedreptățile a zeci și sute de ani, deaceia în Rusia crima nu va lua sfârșit până ce sufletele chinuite ale deportaților și ale adâncurilor umede nu vor căpăta odihna tuturor veacurilor de opresiune.

III. — În epoca noastră a mai apărut încă un mijloc de conducere.

*) Aluzie la tendința regimului de atunci.

INFILTRAȚIUNEA.

Pentru ca să cucerești astăzi un stat nu-î nevoie să-l ataci și să-i faci război. Lupta nu trebuie dusă contra popoarelor de care în definitiv ai nevoie ca element de producție, ci duci lupta contra elementelor lui proeminente, fie că sunt sau nu încă în posturile de răspundere.

Acest atac nu se duce fățiș, ci în culise prin compromitere și defăimare când nu și le poate apropia prin corupere.

Înlăturând pe rând aceste elemente prezente și viitoare la conducere, locurile goale câtă să fie umplute cu elemente favorabile sau incapabile, servile în timp de pace, ușor de exploatat și înfrânt în vremuri grele.

După această diabolică minare a statului cucerirea marșelor și a întinderilor nu va mai fi decât o acțiune de culegere a fructelor coapte, spune undeva strategia modernă rusă. Dvs. cercetați cu atențiune evenimentele politice din Manciuria, China, Spania și alte state și vă veți convinge că acolo generații întregi de conducători au fost distruse prin acest sistem ca apoi cu forțe neînsemnate să se procedeze la cuceriri teritoriale.

Acesta este calul Troian modern pe care popoarele îl hrănesc din propria lor înconștiență.

IV. ASPECTE DE DESTIN

În afara acestor fenomene perceptibile, există însă și ceva nebulos în destinul valorilor, este probabil o contribuție divină sau a unor fenomene nedescoperite încă.

Astfel valorile apar la momentul oportun. Napoleon vine în Franța, când țara era în cea mai gravă anarhie, conducătorii se ucideau între ei, iar poporul desorientat și flămând era setos de ordine și liniște.

„Eu simt că sunt destinat unor fapte pe care lumea nici nu le bănuiește” — avea să declare Napoleon.

El cucerește repede inima poporului, căci și-a dat seama de la început că Franța este prea nobilă și poporul francez prea inteligent pentru a inaugura acolo cultul forței și apoi

adaogă el, în cele din urmă sabia este totdeauna înfrântă de către spirit.

Dealtfel Napoleon nici nu înțelegea să conducă astfel de oameni.

„D-voastră ați fost chemați aci nu pentru a fi de aceeași părere cu mine, ci pentru a vă da avizul D-voastră. Eu îl voi compara cu al meu și voi aprecia care este mai bun, spunea Napoleon sfetnicilor săi.

El făcea război și avea nevoie de luptători și luptătorii nu se recrutează dintre lingușitori și devotamente plătite, de aceea el prefăuse pe omul de caracter și devotamentele luminate.

Napoleon avea conștiința unei predestinațiuni, de aceea purta multă încredere în forțele lui.

„Dacă cerul ar porni spre noi, noi îl vom susține cu lăncile noastre“.

Ducesei de Weimar îi spune: „Tot ce vine este hotărât mai dinainte, ora noastră este fixată și nimic nu o poate opri, eu nu sunt decât un instrument al destinului“.

Napoleon moare împăcat cu rosturile lumii, căci pătrunsese tainele destinului și nu-și pierduse echilibrul sufletesc nici în durere și nici în victorie.

În Turcia împrejurările cele mai grave scot la suprafață pe omul cel mai valoros.

Sultanul domnea peste un popor îndobitocit de superstițiile credinței. O armată de spioni cutreera țara. Dela vizir și până la cel din urmă țaran era supravegheat și fiecare supraveghea pe celălalt. „Abuzurile autorității și furtul din averea statului nu are nici o importanță, spune sultanul cu indiferență, totul este ca funcționarul să-mi fie credincios“. Muezinii erau foarte ocupați cu discuțiuni fără valoare.

„După părerea D-voastră, scrie unul din Adrianopole, un măgar ar putea primi autorizația să intre Vinerea în moschee?“

Răspunsul nu-l cunoaștem, dar asemenea cărturari nu pot întreține în popor spiritul de demnitate și poporul nemai având nici o răspundere în actele sociale, devine nepăsător și

apatic, primind cu resemnare orice situație, spune domnul profesor Negulescu în „Destinul Omenirei“.

Intr'o astfel de stare de lucruri apare Kemal reformatorul, care într'un timp scurt va răsturna întreagă aciuire de secături, creind o lume nouă din cioburile lumii vechi.

Devotamentele cumpărate s'au împrăștiat la prima adiere a pericolului uitându-și jurămintele și papucii pe malul Bosforului.

Și Kemal avea conștiința unei misiuni, a unui destin, dar spre deosebire de Napoleon, el nu a avut timpul să filozofeze asupra încadrării acestui destin, în rosturile lumii. Având până în ultima vreme libertatea de acțiune, era grăbit la îndeplinire căci simțea că opera de împlinit va depăși durata vieții lui.

În antichitate lucrurile se petrec la fel.

Valoările sunt sortite de veacuri să sufere pentru a deschide omenirii drumuri către mai bine.

Atena lui Socrate era pe pragul prăbușirii, când filozoful își începe învățătura. Conducătorii corupți se complăceau într'o exploatare nemiloasă a poporului iar Sofiștii dezorientau opiniile printr'o propagandă anarhică — deci Socrate trebuia să lupte pe două fronturi. El susținea că reforma Statului nu-i posibilă fără o reformă morală, iar reforma morală fără o cultură rațională.

Pe această temă el a clădit sistemul său de gândire prin care a desvăluit ignoranța conducătorilor și poltronismul Sofiștilor.

Un tăbăcar bogat se transformă în acuzatorul lui Socrate. Acuzarea este bine susținută cu bani și Învățătorul este condamnat.

Socrate are prilej să fugă dar refuză o asemenea idee. Își jertfește viața pentru luminarea patriei și ca și Isus Christos el va spune: „Lăsați să se îndeplinească destinul, căci moartea nu este tristă, ci viața care-i lipsită de o semnificație superioară” **).

*) Așa s'au întâmplat faptele și la noi în Sept. 1940.

**) Aluzie la Căpitan. A produs numeroase aplauze.

După această incursiune în istorie ar fi poate cazul unor recapitulări.

Exemplele citate ca și multe altele cunoscute Dvs. ne arată că în general destinul adevăratelor valori sociale este tragic. *Cine a voit să propage adevărul, a trebuit totdeauna să se pregătească de suferințe.*

„O! Atenieni, va spune Alexandru cel Mare, voi nici nu știți la ce primejdii mă expun eu pentru ca să îndrept drumurile voastre“.

„Este scris undeva ca profeții să nu poată muri decât la Ierusalim“, va spune Isus, Fariseilor“.

Și în adevăr, privind prin întunericul depărtărilor, îți dai seama că omul de rând este preferat mai adesea omului de valoare și individul lipsit de calități, capabil numai de invidie și ură, lingușitor și oportunist îl vedem strecurându-se către vârful piramidei îmbrâncind pe alții, călcând peste orice sentiment și înfruntând cele mai nobile atitudini, în timp ce omul de valoare trebuie să-și croiască drumul prin suferință. Fiecare pas al lui e o luptă. fiecare mișcare este o durere.

Copernic a fost silit să țină ascuns un manuscris 36 ani, de frica teroarei bisericești, și sistemul său astronomic n'a văzut lumina tiparului decât către sfârșitul vieții.

Geordano Bruno, care a căutat să răspândească știința lui Copernic, a fost ținut 7 ani în închisoare și apoi ars pe rug.

Descartes și-a ascuns manuscrisul prețios al „*Tratatului asupra lumii*“, îndată ce a auzit de condamnarea lui Galileu.

Voltaire a trebuit să fugă în Olanda, iar Galileu, Helvetius ca și Buffon nu au avut o soartă mai bună.

Iată dar că omenirea nu a putut progresa decât prin suferință, deaceia de mult am propovăduit și eu nevoia unei *educații prin durere* *). Suferința purifică și înobilează, pe când traiul unilateral și monoton abrutizează și îndobitocește pe om, limitându-i orizontul gândirii și ecoul simțirii.

*) La ziarul „Vremea” aniversam în fiecare an înfrângerea dela Turtucaia.

Cine nu a trecut prin purgatoriul suferinții nu este un om complet.

Când municipalitatea pariziană a voit să închidă cabinetele publice de lectură pentru a face economie de lemne în iarna grea a anului 1789, Napoleon spuse că nu va consimți nici odată la această măsură, căci el cunoaște din propria lui experiență ce noroc este să găsești iarna o sală încălzită și câteva jurnale.

Tragedia destinului acestor elemente ale societății este cu atât mai dureroasă cu cât ele sunt totdeauna conștiente de realități și perspective.

Fiind dotate cu un simț necunoscut oamenilor de rând — *intuiția viitorului*, ele depășesc epocile și prelungesc vederile cu kilometri înainte.

Deacea previziunile lor n'au fost întrezărite de miopii vremurilor și au fost totdeauna condamnate pentru ca apoi, după moartea lor, să fie valorificate ridicându-li-se statui în piețele publice.

O altă comoară a valorilor sociale este puterea lor de sensibilitate pe care am putea-o numi, *intelență a simțirei*, prin care valorile își apropie toate suferințele umane. Într-o epocă dată, ele cunosc nevoile mulțimei, își însușesc durerile ei și mai ales descopăr repede orientarea ei sufletească, pe când conducătorii improvizați trăesc deasupra realităților și se amăgesc totdeauna cu vorbe goale și realizări imaginare.

În Rusia, în paralel cu condamnările la moarte și închisoare, se duce și o activă propagandă de convingere a maselor. Zeci de milioane de pagini de hârtie se tipăresc zilnic în acest scop și alte sute de mii de cuvinte se transmit prin radio și discursuri ocazionale.

Te înspăimântă naivitatea acestor oameni ai secolului culturai va spune același autor german. Ei își închipuie că afirmațiunile lor pot fi luate în serios, când negațiunea nu are nici o posibilitate de manifestare. Cu drept cuvânt *Da* nu poate avea curs dacă *Nu* devine imposibil. *.

*) Aluzie la Cenzura, de atunci.

Destinul valorilor, spre deosebire de cel al mulțimilor mărunte, are taine nepătrunse. Un om de rând poate fi ușor cunoscut în toate cutele lui sufletești. Printr'o scurtă privire poți defini ceea ce este el capabil să dea, pe când valorile se ridică cu atât mai sus cu cât împrejurările sunt mai grele.

Un Mucius Scevola va întinde mâna în foc; un Galileu va striga de pe rug „Și totuși se mișcă”; un Socrate sau un Decebal va bea cu seninătate otrava morței.

Omul mărunț se descoperă repede. Când vine în fruntea unei instituții el nu se poate adopta cerințelor ei. Il vezi că poartă țara vechilor sale preocupări pe toată scara ierarhiei ignorând liniile mari ale rostului ce stă la baza fiecărei instituții. O interpretare interesantă a proverbului popular „Omul sfințește locul”, am văzut la un astfel de credincios. Deplasat cu zgomot în fruntea mai multor instituții de Stat, prima lui preocupare, după instalare, era curățirea biourilor. Nici nu venea la serviciu până ce nu se punea un nou tapet, o nouă vopsea și eventual un nou parchet, apoi schimbând ordinea interioară a obiectelor, se instala la birou, convins că filozofia populară fusese satisfăcută.

Se pare că natura ajută opera creatoare a valorilor și acest sprijin al naturei este ceea ce noi numim „noroc” în problemele de destin.

În anul 1788, când începe a se pregăti destinul lui Napoleon, a fost o iarnă grea în Franța și o mare foamete la Paris, în cât Maria Antoaneta spunea în glumă că „Cine n'are pâine să mănânce cozonac”, iar în fruntea armatei se găsea mareșalul Broglie, un om brutal, capabil de ori ce, care turna gaz pe focul nemulțumirilor și abuzurilor de tot felul.

În Atena lui Socrate, foametea și seceta făcuse pe popor să strige că zeii se răzbună; iar despre creștinism, se spune că dacă Neron nu ar fi dat foc Romei, religia creștină ar fi rămas o sectă pierdută în istorie.

Valorile sociale mai sunt condamnate la izolare în mijlocul propriei lor societăți. În atmosfera ce ele degajă nu pot trăi mediocritățile, acestea se sufocă și se depărtează sau

le îndepărtează, la umbra stejarului nu pot crește buruienile. De aceea societatea preferă uneori să nu le utilizeze sau în cazul cel mai bun să facă apel la ele, când totul pare pierdut. Din aceste motive se pare că Mareșalul Averescu nu a putut să-și dea rodul întregii sale capacități, căci nu a fost utilizat. Chemat în fruntea Comandamentelor în clipele ultime de gravă amenințare și în urma unor dezastre provocate de alții, îndată ce reușea să îndrepte lucrurile, era deplasat în alte comandamente, trecându-și astfel cariera fără să ne fi dat tot ce sufletul său mare era capabil să creeze.

Cu simțul lor de adâncă percepțiune, valorile își dau seama de posibilitățile lor în raport cu cele ale elementelor utilizate și în situația lor se simt adesea ca niște zei în lanțuri.

În această evoluție a gândirii, omul de valoare a fost totdeauna în conflict cu mediul, el se naște prea devreme pentru a putea fi înțeles“, avea să spue Nietzsche.

Mulțimile găsindu-se pe o treaptă inferioară poziției lui culturale și spirituale, nu și le pot apropia, de aceea înțelegerea și prețuirea ideilor lui are loc loc cu mult mai târziu, adică în epoca în care mulțimile încep să se apropie către aceleași culmi de pricepere și pregătire. Un exemplu apropiat este prețuirea operei eminesciene, care numai în ultimii 2 ani s'a bucurat de vre-o 10 studii *).

Conflictul cu mediul, este pentru valorile sociale izvor de adânci amărăciuni. Câte suflete sublime nu se pierd ostracizate de brute îmbuibate de glorie și forță nemeritată.

Scarpia hotărăște moartea lui Mario între două pahare cu vin și un gest de animalizare a vieței, iar Arhimede și Lavoisier cad victime unor oameni cu mult inferiori lor.

Pesimistul filosof german Schopenhauer se gândea că poate ar fi mai bine ca astfel de oameni să se sinucidă îndată ce-și dau seama că ei au fost mai înzestrați de natură și îndată ce constată superioritatea lor față de mediu. Prin aceasta ar scăpa societatea de păcatul unor grave nedreptăți și de blestemele viitorului.

*) A avut însă ghinionul să fie comemorată de un om care n'avea nicio legătură spirituală cu opera eminesciană.

De ce să se martirizeze acești oameni adesea pentru un mediu inferior și inconștient, umil și tembel? De ce să suporte invidia, ura și persecuția mediocrităților? Să dispară vârfurile de munte, să se întindă câmpia netedă a spinărilor încovoiate și a mulțimilor fără destin. Atunci desigur că va fi liniște și pace pe pământ *)

Aci raționamentul lui Schopenhauer se transformă într'un adevărat rechizitoriu contra valorilor sociale, pe care îl încheie însă cu părerea că este de văzut mai întâiu, dacă acesta este scopul final al vieții și dacă omenirea ar putea realiza *vreun progres fără aceste valori*.

În afară de această semnificativă încheiere, Schopenhauer uită însă că valorile sociale sunt instrumente de destin. „Mă simt împins către un țel pe care nici nu-l cunosc încă” va spune Napoleon în Italia, „dar nici o forță amenească nu mă va putea opri, căci zilele mele sunt perfect determinate”.

În unul din romanele sale, Dostoievski ne zugrăvește cu talent conflictul dintre omul de valoare și mediul în care se naște.

Prin plusul său de sensibilitate, cele mai neînsemnate evenimente au în sufletul lui adânc ecou. Prin puterea sa de cuprindere, omul de valoare este un vizionar, prin raționamentul său puternic, da faptelor coloritul lor real și raporturilor dintre oameni coeficientul cel mai just. Omul de rând se strecoară printre evenimente, le ocolește, omul de valoare luptă, înfruntă evenimentele, și învinge sau moare onorabil.

„Am fost înfrânt, — spune Goethe în „Faust”, prin vorbele lui Valentin, — dar mor ca un soldat”.

Toate aceste conflicte fac din viața valorilor o tragedie, dar o tragedie de destin cu rost universal, legat adesea de mișcarea astrelor, de geologia socială, de destinul însuși al umanității întregi.

„Sunt sigur că de acum numele meu, spunea Pușchin, va străluci deapaururi pe firmamentul Rusiei, pentru că într'un veac turmentat și într'o țară barbară, am slăvit libertatea și am cântat dragostea mea pentru cei ofensați”.

*) Aluzie la evenimentele politice interne.

Este însă pe pământ un popor care-și prețuește valorile. Instruit prin blestemul vechiului păcat, el le caută și le ridică din orcie colț de pământ s'ar găsi. Auzi deodată răsunând un nume pe întreg globul. Este glorificarea acelor valori. Lup-tând totdeauna în frunte numai cu astfel de elemente, po-porul acesta stăpânește lumea de veacuri.

La noi să fi îndrăsnit bietul Ionescu să scoată nasul mai în afară de media aurea. Lasă că risca să rămână fără nas, dar dacă era școlar rămânea sigur repetent.

Deaceia din acest punct de vedere, noi am fost mai tot-deauna ceea ce suntem și rămânem poate ceea ce am fost.

Înainte de a încheia, vom face câteva cercetări în domeniul viitorului.

V. SOCIOLOGIA ACTUALA A DESTINULUI

În lung și în latul european plutește astăzi o ideologie po-litică nouă — *Statocrația* — care caută să aservească cu de-săvârșire pe individ statului fără ca statul să-și definească încă peste tot orizonturile.

Omul contează mai puțin ca în trecutul război. Solidarita-tea este iluzorie. iar sentimentul camaraderesc al câmpului de luptă nu mai este cunoscut. Peste tot, Statul ține acum pe om în mână sa din frageda copilărie, îl înregimentează în formațiuni militare cărora le impune un anumit dresaj, le de-termină anumite cunoștinți, anumite gesturi, în afara căroră nu trebuie să se abată nici o clipă. Ori ce abatere chiar în propria lui conștiință poate fi prilej de suspiciune și de căl-care a legilor și chiar și mai grav, de les patriotism *)

O astfel de orientare fiind fără îndoială în mare parte o problemă de educație, așa numitele regimuri totalitare au început o astfel de operă adecuată ideii politice adoptată de Stat. *Nimic în afară de această idee și nimic fără această idee.*

Desigur că prin acest sistem s'ar putea întâmpla ca opor-tuniștii lipsiți de orice atitudini morale, trâmbiându-și gră-biți devotamentul lor, să se introducă în organismul statelor,

*) Aluzie la constrângerile de atunci.

izolând și compromițând pe omul de valoare care ar căuta mai întâi o orientare a conștiinței lui.

„Nu este nevoie de cultură și pregătire, acestea se capătă prin exercitarea atribuțiunilor, va spune Lenin, nouă ne trebuie acum devotamente pentru cauza cea mare a proletariatului“. Și ce ușor se recrutează aceste devotamente când e vorba numai de avantaje și belșug.

Astfel o lume mecanică, uniformizată și de slab randament moral, caută să se instaleze pe un orizont colorat și variat dotat, ignorând legile naturii și experiența istoriei.

Această mentalitate este dăunătoare culturii și civilizației, căci ea duce al o *nivelare a elementelor* și această nivelare se va face desigur în raport cu treapta de cultură pe care se găsesc conducătorii statului. În Rusia s'a făcut la înălțimea celei mai de jos trepte culturale, făcând din lucrătorul simplu, *un despot social*. *Cei săraci cu duhul* și-au câștigat astfel împărăția diabolică, prin lacrimi și sânge.

O întoarcere spre evul-mediu, ne prezice Berdiaeff, o auto-sinucidere a unei umanități în decadență va spune autorul german citat.

Evul-mediu a avut totuși un rost, el a salvat forțele creatoare ale omului și a pregătit splendida înflorire a Renașterii, spune Berdiaeff undeva, pe când astăzi omul merge către un viitor necunoscut cu pregătirea și experiența istoriei moderne pe care nu știe s'o utilizeze. *El intră în această epocă nu plin de forță creatoare ca în epoca Renașterii, ci epuizat, gol și fără credință.*

Omul zilei se pierde în oceanul colectivității, Femeia care fusese altădată vestala căminului și care trebuia să rămână o mamă duioasă pentru a ne crește ostași, trece astăzi în pas de defilare cu arma în mână în batalioane de luptă către orizonturi neînțelese, făcând din cămin o cazarmă și din atmosfera casei o academie sofistică.

Pe tot întinsul european ritmul poetic a fost înlocuit cu ritmul tobei, iar melodiile divine, răscolitoare de nobile simțiri, au fost înlocuite prin comenzi, viața omului pare că se abrutizează iar.

Ce va mai fi având de apărut omul acesta dacă el și-a

pierdut libertatea și eul său propriu, va spune uzul din nemulțumirii zilei, căci prin nivelare, individualitățile vor fi împedicate să se desvolte, iar mediocritățile vor fi supraevaluate, creindu-se astfel o masă șubredă de elemente în imposibilitate de a se mai orienta.

Iată o problemă serioasă, la care trebuie să se gândească în special militarii în vederea apărării hotarelor, căci dacă observăm, cuceririle în Europa se fac de o bucată de vreme cu arme psihologice.

Acum bătrânul Gengishan nu va mai veni călare și fioros, ci mângâietor și cu promisiuni colorate că dintr'o dictatură națională va face doar o dictatură mondială în care se vor armoniza mai bine interesele generale și viața se va îmbunătăți prin generalizarea măsurilor administrative.

Această militarizare statocratică a realizat este drept în Rusia. în Germania, în Italia și construcțiuni noi dar și o spiritualitate socială nouă.

Pe de altă parte războiul viitor cu fronturi întinse și inamici numeroși, cere caractere dela comandant până la soldat. Izolat în câmpul tactic, atacat de sus, din față, din flanc și din spate prin debarcări aeriene, ostașul viitorului trebuie să fie o stâncă de granit, pentru a putea face față acestor evenimente.

Secătura umilă și lipsită de personalitate nu va avea ce căuta pe câmpul de luptă. Va fi fiind ea utilă în timp de pace contra masselor dezarmate, va fi ținând ea cadența mișcărilor pe câmpurile de paradă, dar acolo, în arsenalul viitorului războiu nu va avea ce căuta. Deaceia pentru a fi utilă unei pregătiri de război, statocrația trebuie să înlătore servilismul și să deștepte în popor spiritul de bărbăție al vechilor cronici.

Războiul viitorului mai cere o colaborare strânsă între elementele unei națiuni. Nu se poate separa armata de popor. Este interesantă din acest punct de vedere, concepția europeană, care în ultimii 20 ani, a căutat o cooperare între popoare prin Liga Națiunilor în timp ce în interior a dus o politică de desbinare prin partide și grupări și de înlăturare

a elementelor proeminente, punând adesea armata în luptă cu poporul și înarmând statul mai puternic contra propriului său popor, decât contra inamicilor din afară *).

Aceasta este o greșeală, căci statele nu au de apărut ideologii politice, ci națiuni și în aceste națiuni elementul permanent este omul.

Spiritul modern cere deci metode noi. Nu mai este vorba numai de o colaborare între state, ci și între indivizi, dar această colaborare nu se poate obține decât într'o atmosferă caldă de valorificare a meritului în raport de capacitatea lui creatoare.

VI. CONSIDERAȚIUNI FINALE

Pare că se întrezărește și la noi ideea reintronării valorilor în drepturile lor și a repartiției misiunilor după merit și competență.

Problemele ce se pun astăzi vieții de stat și instituțiilor lui nu mai pot fi rezolvate cu elemente nepregătite.

Procese sociale devin zilnic tot mai complicate, relațiile internaționale tot mai amenințătoare, iar poziția noastră tot mai critică în câmpul marilor prefaceri europene.

Firul Ariadnei nu mai poate fi descurcat de Tezeu, el nu mai corespunde cerințelor vremii, a rămas în urmă cu metodele. Pentru a-și acoperi aceste lipsuri, l-am văzut în multe state protejându-și acțiunile prin asprimea legilor ferite de judecata liberă a popoarelor.

Omul de valoare aduce în postul său nu numai pregătire și competență, ci și ceiace putem numi *talent sau vocație*, care-l ajută de a sesiza repede problemele, a găsi cu ușurință soluțiunile și a stârni mai ales *entuziasm pentru idee*, ceiace nu pot face ceilalți oameni. Deaceia omul de valoare a avut totdeauna consimțământul spontan al masselor.

Privești câte odată în arena socială și vezi oameni bine intenționați care se zbat zi și noapte în rezolvarea unor pro-

*) Vechiul regim înarmase Jandarmeria și poliția cu armament automat și cu tancuri.

bleme. Soluțiile date sunt adesea cele mai juste, dar rezultatele sunt negative. Te cuprinde mirarea și durerea. Explicația este lipsa sa de talent. Conducătorul acelei instituții nu a știut să deștepte entuziasm pentru opera ce-și propusese, mecanizase instituția ignorând contribuția morală a sufletului uman.

Opera lui, lipsită de suflet, se va împlini poate, dar nu va avea viață și nu va rezista nici vremii și nici adierei cât de ușoară a pericolului.

Reinstalarea valorilor este fără îndoială o problemă grea. Se cere cultură pentru a le putea descoperi. Cu un cântar slab nu poți cântări decât greutatea mărunte, deaceia cu drept cuvânt va spune filosofia populară, privește de cine se înconjoară pentru a-ți da seama cine este.

Dacă ai nimerit într'un magazin de mărunțișuri zadarnic te vei duce acolo cu mărfuri engros, nu le vei putea valorifica căci cântarul aceluia magazin nu poate ține decât greutatea mărunțișurilor.

Deaceia pentru reîntronarea valorilor se cere cultură, se cere abnegație, sentimente sublime de jertfă și devotament pentru țară și tron și mai ales o înaltă conștiință a răspunderii.

*Punem din acest punct de vedere toate speranțele în ideea de întoarcere la om, pentru apropierea lui, pentru utilizarea lui după merit *).*

Pentru aceasta trebuie cercetat sufletul omenesc deaproape. Este de văzut ce vrea omul acesta de se agită fără răgaz pe tot globul?

Nu se bat Spaniolii între ei de 2 ani și mai bine așa numai din capriciul Generalului Franco, nu se frământă popoare de zeci de milioane de capriciul unor conducători năbădăioși.

Trebue să existe o schimbare în structura sufletească a omului pe care filozofia timpului nu a sesizat-o încă.

„Suntem bolnavi, ne-a intrat războiul în oase”, va avea să strige unul din eroii lui Remarque la întoarcerea de pe front și atunci dacă omul suferă de o boală nouă, de o psihoză proprie lăsată de războiul mondial, i se mai potrivesc oare leacurile trăcutelor veacuri?

*) Aceasta își propune legionarismul

Cu drept cuvânt se poate spune că nu vom putea pune după fiecare individ un jandarm și nici după fiecare jandarm un inspector, dar va trebui să facem din fiecare individ un jandarm al conștiinței lui și din fiecare conștiință un inspector al propriilor ei atitudini.

Fără această înțelegere nu se poate face nimic, a spus de curând și d. Rooswelt, căci omul din punct de vedere individual, social și moral este elementul hotărâtor.

Ori acum în toate părțile lumii, omul este agitat și statele nu îndrănesc să-l mobilizeze, căci nu pot avea încredere în devotamentul popoarelor lor. Nu există un acord între conducători și conduși.

În Rusia o mobilizare ar schimba raportul de forțe între poliție și popor și ar aduce căderea regimului.

Germania și Italia a înțeles această nouă psihologie europeană și o utilizează ca armă de cuceriri.

Hotarele lor se vor întâlni curând la Dunăre, dacă Statele mici nu-și vor reveni din propriile lor amăgiri *).

Se pare că mai multă convingere ar fi mai utilă păcei generale decât abuzul oricărei constrângeri. Astfel statele ar putea să se înarmeze și cu un coeficient moral foarte necesar la război.

Legenda noastră populară are dreptate când susține că tot ce meșterul Manole clădea ziua, noaptea se dărâma și până ce nu a pus în zid ființă omenească nu a putut ridica mănăstirea care străbate astăzi veacurile.

Și noi, trebuie să facem la fel, pentru a construi durabil, să punem în zidurile ce le ridicăm, suflet omenesc.

De pe steagul revoluției franceze au fost șterse cele 3 cuvinte ce au înbătat mulțimile un veac și mai bine: libertate, fraternitate, egalitate.

Altele tot atât de categorice, pentru viața statelor și popoarelor au fost de curând înscrise:

Egalitate după merit; dar demnitate și dreptate pentru toți.

Să sperăm deci într-o schimbare a destinului și pentru valorile sociale.

*) Cuvinte profetice care s'au împlinit.

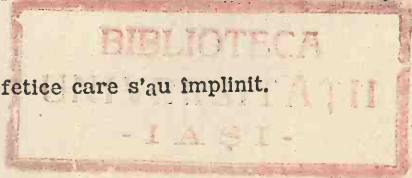

TABLA DE MATERII

Act de acuzare	pag. 7
Destinul valorilor	" 13
Originea problemei	" 13
Filozofia destinului	" 17
Procesul de primenire a elementelor	" 22
Aspecte de destin	" 24
Sociologia actuală a destinului	" 32
Considerațiuni finale	" 35

DE ACELAȘ AUTOR :

DIN PSIHOLOGIA RECRUTULUI ARDELEAN.
EVOLUȚIA ȘI SPECIALIZAREA GLONȚULUI DE INFANTERIE.
INTOARCERE CATRE TRECUT. (Lucrare premiată)
STUDII CRITICE VOL. I.
STUDII CRITICE VOL. II.
DETERMINAREA VALORILOR.
DINAMICA VALORILOR.
INCONTRO ? STUDIU DE STRATEGIE ROMÂNEASCĂ
(Lucrare premiată)
TURTUCAIA — IDEOLOGIE MILITARĂ ÎN ULTIMUL VEAC.
COMOARA SAMURAILOR (Traducere).
DESTĂINUIRILE UNEI GENERAȚII.

SUB TIPAR :

Studii critice Vol. III.
Comoara Samurailor ediția II.
Turtucaia ediția II.

ÎN STUDIU :

Psihologia Comandamentelor și Statelor Măjore.

51.203

Lei 60

CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY